

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Кимберг Н.В., Кочубей М.И., Шувалов С.А. Почвы Каракалпакской АССР Изд-во "Узбекистан" Ташкент-1964. С. 132.

2. Қўзиёв Р.Қ., Исмонов А.Ж. "Қорақалпоғистон Республикаси қишлоқ хўжалик ерларининг тупроқларини мониторинг мақсадларида тадқиқ этиш учун қалит майдонларда тупроқ тадқиқотларини бажариш ишлари тўғрисида ҳисобот". Тошкент – 2016. Б. 118.

3. Попов В.Г., Сектименко В.Е., Турсунов А.А. Изменение почвенного покрова современной дельты Амударьи под влиянием антропогенного опустынивания. Ташкент. Изд-во "Фан" АН Республики Узбекистан. 1992. С.82.

УДК: 635.21:582.683:631.43

Тавсия

АЛМАШЛАБ ЭКИШ ТИЗИМИДА ЭРТАКИ КАРТОШКА ВА КАРАМНИНГ ТУПРОҚ АГРОФИЗИК ХОССАЛАРИГА ТАЪСИРИ

Аннотация:

В статье приведены двухлетние результаты исследования, по результатам исследований установлено что посев раннего картофеля по сравнению с ранней капустой оказал лучшее влияние на агрофизические свойства почвы и для последующих культур также оказал положительное влияние. В этом статье показано, что ранний посев капусты по сравнению с картофелем в меньшей мере оказал влияние на агрофизические свойства почвы.

Annotation:

According to the results of the research, in the background of early potato and cabbage, the most digesting nitrogen and phosphorus nutrients in the gross form was noted in the cabbage background. For that reason, the decrease of the nutrients in the cabbage background was much more comparing to the potato's. The yield and the biomass were higher, too. Cabbage and potato crops are given in the article to be demanding on nutrients.

амалдаги мавжуд ишлаб чиқилган тавсияларга амал қилинмоқда.

Бу борада қатор муаллифлар томонидан турли тупроқ-иқлим шароитларида картошка ва сабзавот етиштириш агро-техникаси бўйича олиб борилган тадқиқотларида картошка ва турли сабзавот экинларини парваришlash агротехнологиялари ишлаб чиқилган ва илмий асосланган тавсиялар яратилган

Мазкур муаммоларни эътиборга олган ҳолда, ПСУЕА-ИТИ Андижон илмий-тажриба станциясида 2018-2019 йилларда ғўза-ғалла алмашлаб экиш тизимида эртаки картошка ва карамни тупроқнинг агрофизик хусусиятларига таъсири бўйича дала тажрибаси олиб борилмоқда.

Тажриба даласида 2018 йили эрта баҳор 1:2 алмашлаб экиш тизимида асосий экин сифатида эртаки картошка ва карам экиб, уларни тупроқ ҳажм массаси ва ғоваклигига таъсири ўрганилди. Ҳар бир вариантнинг умумий майдони 400 м², шундан ҳисобга олиш майдони 200 м² ни ташкил этиб, 3 қайтариқда бир ярусда экилди. Картошканинг эртаки "Зарафшон" нави 90-25-1

Дон мустақиллиги мамлакатимиз аҳолисини асосий озиқ-овқат захираси билан таъминлашада, аҳолининг бошқа қишлоқ хўжалиги маҳсулотларига бўлган талабининг ортиб бориши янги деҳқончилик тизимини янада такомиллаштириш заруратини тақазо этмоқда.

Шу сабабли ғалла-дон экинлари майдони кенгайтирилиб, деҳқончилик тизимида ғўза билан бир қаторда кузги ғалла-дон, дуккакли-дон ҳамда ғўза мажмуига кирувчи бошқа зироатларнинг ҳам майдони кенгайди.

Айни пайтда қисқа муддатли кузги буғдой ва ғўза алмашлаб экиш тизимларида картошка, сабзавот, кунгабоқар, ер ёнғоқ ва бошқа экин турларини етиштириш мамлакат озиқ-овқат маҳсулотларини кўпайтиришда муҳим аҳамият касб этмоқда.

Шу ўринда таъкидлаб ўтиш лозим, фермер хўжаликларининг алмашлаб экиш далаларида дуккакли экинлардан ташқари сабзавот экинларини экиш технологияси ҳам алоҳида ўрин эгаллаб бормоқда. Айни пайтда сабзавот етиштириш агротехникасида

схемада, карамнинг эртаки "Июньская" нави 90x25-1 схемада экилди. Маъдан ўғитларни гектарига NPK-200-140-100 кг/га йиллик меъёrlарида озиклантирилди. Икки мартадан чопиқ ва 2-3 марта ўтоқ қилинди. Картошка 5 марта, карам 6 марта суғорилди.

Барча агрофизик ва агрохимий таҳлиллар "Методы агрохимических, агрофизических и микробиологических исследований в поливных хлопковых районах" (1963) услублари асосида олиб борилди.

Тадқиқот натижаларига қараганда, тажриба даласининг амал даврини бошидаги тупроқ ҳайдов (0-30 см) қатламининг ҳажм оғирлиги 1,25; ҳайдов ости қатламида (30-50 см) 1,30 г/см³ ни ташкил этди. Амал даврини охирига келиб, сабзавот экинларини ҳар бирининг қатор ора-ларига ўзига хос ишлов бериш, суғориш ва бошқа тадбирлар таъсирида тупроқ зичлиги ва ғоваклик хусусиятлари тегишли равишда ўзгариб борди. Бунда, ҳажм оғирлиги ортиб бориши ғоваклик хусусиятини эса пасайиши кузатилди. Масалан, эртаки картошка экилган фонда амал даврини бошида 0-30 ва 30-50 см тупроқ қатламида ҳажм оғирлик ўртача икки йилда 1,25 ва 1,27 г/см³ бўлганда, ғоваклик хусусияти тегишли равишда 51,5 ва 50,0 %

ни ташкил этди. Амал даврини охирига келиб, тупроқ ҳайдов қатламининг ҳажм оғирлиги (0-30 ва 30-50 см) амал даври бошидаги кўрсаткичга нисбатан ўртача икки йилда 0,06 ва 0,08 г/см³ зичлашганлиги, ғоваклиги эса, 2,2 ва 3,0 % га пасайиши кузатилиб, тегишли равишда ҳажм оғирлик 1,31 ва 1,35 г/см³, ғоваклиги 51,5 ва 50,0 % ни ташкил этди.

Эртаки карам экилган фонда тупроқ ҳайдов ва ҳайдов ости қатламининг ҳажм оғирлиги (0-30 ва 30-50 см) амал даври бошидаги кўрсаткичга нисбатан ўртача икки йилда 0,11 ва 0,12 г/см³ зичлашганлиги, ғоваклиги эса, 4,1 ва 4,3 % га пасайиши кузатилиб, тегишли равишда ҳажм оғирлик 1,36 ва 1,39 г/см³, ғоваклиги 49,6 ва 48,7 % ни ташкил этди.

Демак, карам картошкага нисбатан тупроқ зичлигини сезиларли оширанди. Чунки, эртаки карамнинг илдиз тизимининг хусусияти ва қатор орасига ишлов бериш хусусиятларига кўра, тупроқ таркибига у ёки бу даражадаги таъсири оқибатида жиддий ўзгаришларга олиб келди. Картошка ва карамни тупроқ агрофизик хусусиятларига таъсири бўйича олинган маълумотлар таҳлиliga қараганда, картошка экилган вариантлардаги тупроқнинг зичлигининг ортиши ва ғоваклигининг пасайиши карам экилган вариантларга

нисбатан тупроқ қатлами бўйича энг оз 0,04-0,05 г/см³ камроқ зичлашганлиги ва ғоваклик хусусияти 0,04-1,5 % га камайиши кузатилди.

Демак, эртаки картошка тупроқнинг агрофизик хусусиятларига эртаки карамга нисбатан камроқ таъсир этиб, келгуси экинлар учун ижобий хусусиятларни кўрсатди.

Эртаки карамнинг эса тупроқнинг агрофизик хусусиятларига салбий таъсири картошкага нисбатан кўпроқ эканлиги маълум бўлди. Шу сабабли, карам экилган далага келгуси йили қатор орасига ишлов бериладиган экин турларини экиш мақсадга мувофиқдир.

Шунга кўра асосий экин сифатида экилган эртаки картошкadan кейин кузги буғдой, ғўза ва бошқа бошоқли экинлар экишни тавсия қиламиз. Асосий экин сифатида экилган эртаки карамдан кейин эса фақат қатор орасига ишлов бериладиган ғўза ва бошқа шунга ўхшаш экинлар экиш лозим.

**А.Ҳайдаров,
ПСУЕАИТИ Андижон илмий-
тажриба станцияси,
Ш.Ч. Холтўраев,
ПСУЕАИТИ
М.У. Каримов,
Тош ДАУ**

Адабиётлар рўйхати:

1. Азимов Б. Эртаки сабзавот етиштириш. "Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги" (журнал). 2012 йил, №11, 10-бет.
2. Аҳмадалиев А, Қодирхўжаев О. Эртаки картошкadan юқори ҳосил олишда навнинг аҳамияти. "Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги" (журнал). 2013 йил, №4, 32-бет.
3. Ҳакимов Р, Аббосов А, Эшнӣёзов Ж. Эртаки сабзавот, картошка ва сабзавот парваришлаш. "Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги" (журнал). 2010 йил, №3, 9-бет.
4. Ҳамзаев А. Эртаки картошка етиштириш технологиялари. "Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги" (журнал). 2010 йил, №2, 5-бет. 26.
5. Холиқов Б.М. Тупроқнинг унумдорлиги, муаммолар, тадқиқотлар ва натижалар. Пахтачилик ва дончиликни ривожлантириш муаммолари. Тошкент- 2004 й.